

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ІМЕНІ ПЕТРА ВАСИЛЕНКА**

Навчально - науковий інститут бізнесу і менеджменту

Кафедра організації виробництва, бізнесу та менеджменту

Матвійчук Альона Валеріївна

УДК 338.439.5 :633.11

**РЕФЕРАТ
дипломної магістерської роботи**

**Підвищення конкурентоспроможності підприємств
зернової галузі**

*спеціальності 073 «Менеджмент»
(освітньо-професійна програма «Менеджмент і адміністрування»)*

Харків – 2018

Дипломна магістерська робота є рукописом.

Робота виконана в Харківському національному технічному університеті сільського господарства імені Петра Василенка Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник:

кандидат економічних наук,
доцент,

Смігунова Олена

Вікторівна,

Харківський національний
технічний університет

сільського господарства імені
Петра Василенка,

доцент кафедри організації
виробництва, бізнесу та
менеджменту.

Захист відбудеться 18 грудня 2018 р. на засіданні
Державної екзаменаційної комісії у ХНТУСГ за адресою:
61002, м. Харків, вул. Алчевських, 44, ауд. 105

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДИПЛОМНОЇ МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ

Актуальність теми. Ринок зернових культур залишається актуальним предметом вивчення багатьох світових дослідників-економістів, адже зерно є стратегічно важливим товаром на міжнародних біржах. Обсяги та якість виробленого зерна впливають на економічний стан країн-імпортерів та експортерів; виступаючи інструментом глобальної політики. Зерновій галузі України належить провідне місце в аграрному секторі України. Саме їй належить роль постачальника населення продуктами харчування, тваринництва – кормами, а також сировиною – для промислової переробки. На сьогодні Україна є однією з найбільших країн-виробників зерна в Європі.

Виробничий та експортний потенціал зернової галузі України достатньо потужний. Цьому сприяють природно-кліматичні умови, географічне розташування, історичний характер галузі та ін. Постійно зростаючий попит на зерно на міжнародних ринках також підтверджує необхідність розвитку галузі у вітчизняних підприємствах. Саме тому підвищення конкурентоспроможності галузі зерновиробництва, та зокрема вирощування озимої пшениці, є важливим завданням, яке необхідно вирішувати як на державному, так і на регіональному рівнях.

Основною проблемами на сьогодні для українських аграріїв є необхідність стабілізації виробництва, підвищення якості продукції, удосконалення структури зернової групи культур, питання забезпечення підприємств посівним матеріалом, засобами захисту рослин та, що особливо проблематично – технікою.

Результати дослідження проблем стабільного розвитку зернового виробництва як на макро-, так і на регіональних рівнях, зокрема окремих фундаментальних

питань проблеми, розглядаються у працях багатьох відомих вчених економістів, зокрема Саблука П.Т., Амбросова В.Я., Амосова О.Ю., Бойка В.І., Андрійчука В.Г., Месель-Веселяка В.Я., Лебедева К.А. та інших дослідників.

Аналіз стану ринку зернових культур та прогнозування показників подальшого розвитку галузі відображені в публікаціях О. Маслака, Ю. Кернасюка.

З окремих питань та деяких складових обраної теми, зокрема таких, що стосуються технології виробництва озимої пшениці, широко відомі результати досліджень Мазнева Г.Є., Грідіна О.В. Красноруцького О.О. та ін.

Метою досліджень дипломної магістерської роботи є підвищення конкурентоспроможності підприємств зернової галузі.

Для досягнення поставленої мети були поставлені і вирішені наступні **завдання**:

- визначення теоретичних засад підвищення конкурентоспроможності зернового господарства;
- виявлення динамічних тенденцій змін організаційно-економічних характеристик підприємства;
- визначення параметрів конкурентоспроможності зернових культур;
- визначення напрямків підвищення ефективності виробництва озимої пшениці;
- визначення економічної ефективності запропонованої системи машин для комплексної механізації виробництва і збирання зерна озимої пшениці
- обґрунтування управлінського рішення щодо вибору варіанта технології виробництва озимої пшениці.

Об'єктом дослідження є процес підвищення параметрів конкурентоспроможності виробництва і реалізації озимої пшениці в сільськогосподарському підприємстві.

Предметом дослідження є теоретичні, аналітико-дослідницькі та проектно-рекомендаційні аспекти організації ефективного виробництва озимої пшениці в досліджуваному сільськогосподарському підприємстві.

Методи дослідження. Теоретичною та методологічною основою дослідження є діалектична теорія та системний підхід, теоретичні положення вітчизняних та зарубіжних вчених з теми дипломної роботи.

Методи, використані при написанні дипломної роботи: абстрактно-логічний, монографічний, метод системного аналізу, розрахунково-конструктивний, статистико-економічний, порівняння та інші методи.

Для обробки статистичного і фактичного матеріалу використовувалася сучасна комп'ютерна техніка.

Достовірність отриманих результатів, висновків і пропозицій підтверджується розрахунками, застосуванням значного фактичного матеріалу.

Інформаційною базою досліджень при підготовці дипломної роботи були матеріали Державної служби статистики України та Полтавського обласного управління статистики, нормативні акти України, спеціальна економічна література та інтернет-видання, літературні джерела з агробізнесу, менеджменту в сільському господарстві, звітні дані аграрного підприємства, матеріали періодичних видань, довідково-інформаційні дані, результати власних спостережень автора.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в теоретично-методичному обґрунтуванні та прикладному опрацюванні напрямів та шляхів вдосконалення управління операційною діяльністю виробництва озимої пшениці в досліджуваного господарства. А саме:

удосконалено:

- визначено систему заходів з підвищення показників конкурентоспроможності озимої пшениці через

обґрунтування управлінського рішення щодо вибору варіанта технології культури;

набуло подальшого розвитку:

- виявлено шляхом порівняльного аналізу параметрів конкурентоспроможності зернових культур із України та інших провідних зернових держав, що головними у забезпеченні конкурентоспроможності вітчизняної аграрної продукції на світовому ринку виступають економічні критерії (зокрема, низькі експортні ціни);

- визначено, що головними внутрішньогосподарськими резервами збільшення виробництва зернової продукції в господарстві є нарощування урожайності на основі запровадження прогресивних технологій вирощування озимої пшениці, а також збалансування структури посівних площ під зерновими культурами.

Практичне значення одержаних результатів

Дипломна магістерська робота виконана на замовлення аграрного підприємства. Висновки та пропозиції, сформульовані в процесі дослідження, спрямовані на забезпечення ефективного функціонування досліджуваного підприємства, на прийняття конкретних управлінських рішень щодо підвищення конкурентоспроможності виробництва та реалізації озимої пшениці на підприємстві.

Апробація результатів дослідження. Результати досліджень є основою для управління конкурентоспроможністю підприємств зернової галузі. Основні положення, найважливіші результати дослідження, висновки та пропозиції авторка магістерської роботи викладені у наукових публікаціях:

1) «Економічна сутність конкурентоспроможності і рівні її визначення», яка була

представлена на Всеукраїнській науково-практичній конференції «Майбутній науковець – 2017» (м. Северодонецьк, 2017 р.);

2) «Проблеми розвитку зерновиробництва в Україні», яка була представлена на IX Міжнародній науково-практичній конференції «Ринкова трансформація економіки: стан, проблеми, перспективи» (м. Харків, 2018 р.).

Структура та обсяг роботи. Магістерська робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Вона виконана на 105 сторінках комп'ютерного тексту, містить 18 таблиць та 13 рисунків. Список використаних джерел налічує 58 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИПЛОМНОЇ МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ

У першому розділі «Науково-теоретичні аспекти підвищення конкурентоспроможності зерновиробництва» розглянуто: проблеми забезпечення і підвищення конкурентоспроможності зернового господарства; тенденції розвитку світового ринку зерна; стан виробництва та збуту зерна в Україні.

У другому розділі «Стан галузі виробництва озимої пшениці в аграрному підприємстві» розглянуто: організаційно-економічна характеристика підприємства; організація виробничих процесів при вирощуванні озимої пшениці; стан галузі виробництва озимої пшениці.

У третьому розділі «Шляхи забезпечення конкурентоспроможності галузі зерновиробництва в аграрному підприємстві» розглянуто: визначення параметрів конкурентоспроможності зернових культур;

напрямки підвищення ефективності виробництва озимої пшениці; обґрунтування управлінського рішення щодо вибору варіанта технології виробництва озимої пшениці.

ВИСНОВКИ

Ринок зерна є системоутворюючим інтегрованим ринком АПК України, що має значний виробничий та експортний потенціал.

У магістерській дипломній роботі проведений аналіз господарської діяльності аграрного підприємства у 2015 – 2017 рр. та запропоновані заходи по підвищенню конкурентоспроможності озимої пшениці на підприємстві.

1. Підприємства має слабкий рівень спеціалізації. Воно спеціалізоване господарство, виробничий напрям – зерново-соняшниківницький.

У господарстві вирощують озиму та яру пшеницю, овес, кукурудзу на зерно, а соняшник та сою.

2. За період 2015 – 2017 років у господарстві відмітили значне зростання показників, що характеризують розміри і відтворення: валової продукції (в постійних цінах 2010р.) – на 68,5 %, товарної продукції – на 154,7 %, середньорічної вартості основних фондів – на 324,9 % і середньорічної вартості оборотних засобів – на 270,7 %. Незмінними залишалися на протязі досліджуваного періоду лише земельна площа та середньооблікова кількість працюючих. Таким чином, досліджуване господарство має розширений інтенсивний тип відтворення.

3. У землеволодінні підприємства знаходиться 215,0 га ріллі – земельні ділянки, на яких систематично вирощуються сільськогосподарські культури. До

натуральних показників, що характеризують ефективність використання земель, відноситься урожайність основних сільськогосподарських культур. Позитивну динаміку за досліджуваний період мала урожайність озимої пшениці – зросла за досліджуваний період на 16,1 %; кукурудзи на зерно – на 53,25; сої – на 175,5 %. Урожайність ярого ячменю та соняшнику мали за досліджуваний період спадну тенденцію та зменшилась відповідно на 10,3 та 23,1 %.

4. Досліджуване господарство на кінець досліджуваного періоду в достатній мірі забезпечене основними фондами та оборотними засобами та досить раціонально їх використовує. Так, в 2015 році рівень рентабельності фондів на підприємстві становив 14,7 %, а в 2017 році збільшився більш ніж в 3,6 рази і склав 53,7 %. Вихід прибутку на 1 грн оборотних засобів у 2015 становив 0,2 грн, а в 2017 році – 0,7 грн., тобто збільшилась на 0,5 грн, або майже в 4 рази. Рівень матеріаловіддачі у 2015 році становив 0,8, а у 2017 році – 1,6, тобто зріс вдвічі.

5. Виробничо-господарська діяльність досліджуваного підприємства в 2015 – 2017 роках є достатньо ефективною. Відбулося зростання майже всіх показників виробничо-технологічної та виробничо-економічної ефективності. Показник соціально-економічної ефективності – рівень сукупної рентабельності – зріс на 69,2 відсоткових пункти та склав у 2017р. 77,1 %.

6. Озима пшениця в структурі товарної продукції досліджуваного господарства у 2017 році займала 4-ме місце. Її частка в загальному обсязі товарної продукції складала 13,13 %. За період 2015 – 2017 років загальна площа посівів під культурою значно зменшилась: з 73 до 10 га, або на 86,3 %.

Урожайність культури за досліджуваний період, навпаки, збільшилась на 4,8 ц/га, або на 16,1 % і склала у 2017 році 34,7 ц/га. Валовий збір зерна озимої пшениці у 2017 р становив 347 ц, що на 84,1 % менше показника 2015 р.

Рентабельність виробництва та реалізації зерна озимої пшениці у 2017 р. склала 187,45 %, що на 186,7 відсоткових пункти більше показника 2015 р. – 0,8 %.

Таким чином, виробництво озимої пшениці у 2017 р. було для господарства дуже прибутковим. Однак, в першу чергу, це є наслідком господарської діяльності в попередньому році, коли площа посівів під озимою пшеницею становила 100 га та було отримано валовий збір 3667,0 ц, а реалізовано лише 77,8 % його.

Виробництво озимої пшениці потребує інтенсифікації, адже існуючі на сьогодні технології вирощування культури дозволяють досягти урожайності культури 50-60 ц/га.

7. Конкурентоспроможність будь-якого товару визначається більш високим порівняно до товарів-конкурентів співвідношенням сукупності якісних і вартісних характеристик при їхній відповідності вимогам ринку, що забезпечує максимальне задоволення потреб і створює перевагу товару на конкурентному ринку. Конкурентні переваги такого товару, як зерно, можна охарактеризувати рівнем переваги низки параметрів: економічних, консументних, нормативних, екологічних та маркетингових

8. Аналіз основних показників ефективності зернових культур в досліджуваному господарстві показав, що найвищою виробнича собівартість була при вирощуванні озимої пшениці, однак закупівельна ціна озимої пшениці була також найвищою. Найбільший

прибуток на 1 га у підприємстві отримали при вирощуванні кукурудзи на зерно – 6138,3 грн. тоді коли прибуток на 1 га озимої пшениці склав лише 4620,81 грн. Однак, показник рентабельність виробництва був максимальний при вирощуванні ярої пшениці – 82,0 %, тоді як рентабельність виробництва кукурудзи на зерно була найнижчою по зерновим культурам – 38,5 %.

9. При аналізі загальної структури посівних площ у досліджуваному господарстві виявлено, що 44 % зайнято технічними культурами – соєю та соняшником, 30 % - кукурудзою на зерно і лише 26 % - пшеницею та ячменем, які можуть бути попередниками у сівозміні.

На нашу думку, невисокі показники економічної ефективності озимої пшениці у порівнянні з іншими зерновими культурами пов'язані з незначним масштабом виробництва, адже на площі 10 га немає можливості використати його переваги. Тому пропонуємо розширити посіви озимої пшениці до 70 – 100 га, по перше, такий захід дасть можливість збалансувати сівозміну. По-друге, розширення посівів озимої пшениці до 70 га є суттєвим резервом підвищення ефективності підприємства.

9. Обсяг виробництва зерна озимої пшениці залежить від площі посіву й урожайності культури, сорту культури, природно-кліматичних умов, догляду за посівами, дотримання технології вирощування взагалі.

Здійснивши вирівнювання динамічного ряду урожайності озимої пшениці в досліджуваному господарстві, виявили, що урожайність культури має тенденцію до зростання. Однак, досягнутий у господарстві рівень урожайності 34,7 ц/га менше середнього показника по Україні та середнього по області. Тому запропоновано впровадження інтенсивної технологій вирощування озимої пшениці, що створить умови для підвищення урожайності

культури, підвищення ефективності та конкурентоспроможності галузі.

11. Стан матеріально-технічної бази підприємства дозволяє запровадити інтенсивну енергозберігаючу технологію вирощування озимої пшениці, за яка дозволить досягти урожайності 50-60 ц/га та знизити виробничу собівартість з 199,1 грн/ц до рівня 183,7 грн/ц, або на 7,7 %. При збільшенні урожайності до рівня 50 ц/га з площі 10 га планується одержати 500 ц зерна озимої пшениці, що на 153 ц більше фактичного обсягу виробництва (337 ц) і на 386,6 ц більше, ніж розрахований беззбитковий обсяг.

Зазначені технологічні зміни потребують збільшення частки посівного матеріалу у структурі витрат з 10,1 до 27,29 %, мінеральних добрив – з 2,9 до 7,5 %.

Впровадження запропонованої технології виробництва озимої пшениці дасть можливість досліджуваному господарству отримати додатково 28079,6 тис. грн прибутку. Рентабельність вирощування озимої пшениці стане 80,9 %, що на 14 відсоткових пункти більше фактичного показника.

12. Визначено беззбитковий обсяг виробництва озимої пшениці для підприємства – 113,4 ц, що дасть змогу мати виручку від його реалізації 37,7 тис. грн. Обсяг виробництва озимої пшениці при запропонованій технології (з фактичної площі – 10 га – 500,0 ц, а це перевищує беззбитковий обсяг виробництва на 386,6 ц.

13. Обґрунтоване управлінське рішення, що стосується вибору варіанта технології виробництва за допомогою маржинального аналізу. Визначено, існуюча технологія вирощування озимої пшениці буде вигідна для досліджуваного господарства до обсягу виробництва та реалізації 393,7 ц. Тому більш вигідним буде запропонований варіант технології вирощування, адже з

зайнятої у 2017 році площі 10,0 га запланований збір 500,0 ц, а при доведенні посівної площі до 70 га – 3500 ц.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИПЛОМНОЇ МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ

1. Матвійчук А.В. Економічна сутність конкурентоспроможності і рівні її визначення / А.В. Матвійчук // Матеріали всеукр. наук.-практ. конф. [«Майбутній науковець – 20171»], (груд. 2017 р., м. Северодонецьк) / укладач В. Ю. Тарасов – Северодонецьк : Східноукр. нац. ун-т ім. В. Даля, 2017. – С. 505 – 507.

2. Матвійчук А.В. Проблеми розвитку зерновиробництва в Україні / А.В Матвійчук // Матеріали ІХ міжнародної науково-практичної конференції [«Ринкова трансформація економіки: стан, проблеми, перспективи»]. – Харків, ХНТУСХ ім. П. Василенка, 2018. – С. 173 – 177.

АНОТАЦІЯ

Матвійчук А.В. «Підвищення конкурентоспроможності підприємств зернової галузі.

В дипломній магістерській роботі авторкою розглянуто теоретичні, методичні та прикладні аспекти підвищення конкурентоспроможності підприємств зернової галузі. Проаналізовано динаміку показників ефективності господарсько-економічної діяльності аграрного підприємства. У роботі визначено параметри конкурентоспроможності зернових культур та визначено напрямки підвищення ефективності виробництва озимої пшениці на підприємстві. Авторкою визначено систему заходів з підвищення показників конкурентоспроможності озимої пшениці через обґрунтування управлінського рішення щодо вибору варіанта технології культури.

Ключові слова: сільськогосподарські підприємства, виробництво озимої пшениці, зернове господарство, конкурентоспроможність, ефективність, рентабельність.

SUMMARY

Matviychuk A. «Increasing the competitiveness of grain enterprises.

In the thesis master's work the author considers the theoretical, methodological and applied aspects of improving the competitiveness of enterprises in the grain industry. Analyzed the dynamics of indicators of efficiency of economic activity of an agricultural enterprise ". In the work, the parameters of competitiveness of grain crops are determined and directions for increasing the efficiency of winter wheat production at the enterprise are determined. The author defined a system of measures to improve the competitiveness of winter

wheat through the rationale of the management decision on the choice of technology options culture.

Key words: *agricultural enterprises, winter wheat production, grain economy, competitiveness, efficiency, profitability.*

Комп'ютерний набір і верстка
А.В. Матвійчук

Підп. до друку 05.11.2018. Формат 60x84 1/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Друк
офсетний.
Ум. друк. арк. 0,9. Обл.-вид.арк.0,9. Тираж 10 прим.
Замовлення № ___

Надруковано в КП «Міська друкарня»
61002, м. Харків, вул. Алчевських, 44
Свідоцтво про державну реєстрацію:
серія ДК № 3613 від 29.10.2009р.